Kulturno-povijesna baština Raklja

Burić, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:714052

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

«Dr. Mijo Mirković»

MATEA BURIĆ

KULTURNO-POVIJESNA BAŠTINA RAKLJA

Završni rad

Pula, 2015.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

«Dr. Mijo Mirković»

MATEA BURIĆ

KULTURNO-POVIJESNA BAŠTINA RAKLJA

Završni rad

JMBAG: 378-KT

Studijski smjer: Interdisciplinarni studij Kulture i turizma

Predmet: Kulturna povijest Hrvatske

Mentor: Prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, rujan 2015.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Matea Burić, kandidat za prvostupnicu interdisciplinarnog studija Kulture i turizma, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno prepisan iz nekog necitiranog rada te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 29. rujna 2015.

Studentica:

_____

SADRŽAJ

UVOD 1

1 STARI RAKALJ – CASTELLARE DE RACHIR – CASTRUM NOVUM 2

1.1 Prvo naseljavanje hrvatskim plemenima 3

1.1.1 Gomila 4

1.1.2 Gradina 4

1.2 Rakalj pod vlašću Mlečana 6

2 CRKVENE GRAĐEVINE U RAKLJU 8

2.1 Crkva svete Agneze (Agnije) 8

2.1.1 Legenda o svetoj Agnezi 10

2.2 Crkva Rođenja Blažene Djevice Marije 10

2.3 Crkva svetog Teodora 11

2.3.1 Jama Golubinčina 13

2.4 Crkva svetog Lovre Mučenika 14

2.5 Crkva svetog Križa 14

2.6 Zvonik 15

3 LONČARSTVO U RAKLJU 17

3.1 Rakljanski lonci po čitavoj Istri 19

3.2 Krušne peći 21

3.3 Razbijanje zemljanog lonca 22

4 MIJO MIRKOVIĆ – MATE BALOTA 24

4.1 Književno stvaralaštvo Mije Mirkovića 25

5 ZAKLJUČAK 28

LITERATURA 29

POPIS SLIKA 30

SAŽETAK 31

SUMMARY 32

UVOD

Mjesto Rakalj smješteno je na jugoistočnoj obali Istre, na pretežito kamenitom području iznad Raškog zaljeva. Spominje se već u 12. stoljeću, a u prošlosti je bio poznat po tradicionalnoj istarskoj lončariji. Rakalj je tradicionalno istarsko mjesto koje se prema izvorima iz 1342. spominje kao Castrum Novum.

U ovom radu, čija je tema kulturno – povijesna baština Raklja, opisano je cjelokupno kulturno i povijesno rakljansko nasljeđe. Ukazuje se na značaj njegove bogate povijesti i tradicije koja je preživjela do današnjih dana. Rad se može podijeliti u četiri poglavlja. Prvo poglavlje sadrži općenite podatke o Starom Raklju, o njegovoj lokaciji i donosi kratak presjek povijesti, ali objašnjava i kako je sam Rakalj dobio ime. Budući da naselje nije od samih početaka bilo smješteno na istoj lokaciji, u podpoglavljima sadrži oskudne i vrlo šture podatke koji su dostupni za Stari Rakalj, Gomilu i Gradinu, tri naselja koja su bila naseljena u različitim razdobljima prije današnjeg naselja Raklja. Ovo poglavlje također sadrži podatke o rakljanskoj vlasti kroz različita povijesna razdoblja, gdje se najviše ističe obitelj Loredan.

U drugom poglavlju detaljno su razrađene crkvene građevine koje postoje ili su nekad postojale na širem području Raklja (crkva sv. Agneze, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, crkva sv. Teodora, crkva sv. Lovre Mučenika, crkva sv. Križa) te jama Golubinčina koja se veže uz crkvu sv. Teodora, ujedno je i poprište izvlačenja kamenih spomenika iznimno značajnoga za povijest Histra. Osim samih crkava, od posebne je važnosti i specifični rakljanski zvonik pripadajuće crkve Rođenja Blažene Djevice Marije, ujedno i župne crkve.

Kao vrlo bitna stavka kulturno - povijesnog nasljeđa Raklja, treće je poglavlje posvećeno lončarstvu - tradicionalnom rakljanskom zanatu izrade zemljanih posuda. Smatra se jednim od najstarijih oblika istarskog rukotvorstva koje je preživjelo do danas. U podpoglavlju sadržani su opisi krušnih peći koje su služile za pečenje rakljanskih lonaca i opis tradicionalne igre razbijanja rakljanskih zemljanih lonaca.

Četvrto, zadnje poglavlje, posvećeno je najpoznatijem Rakljanu, Miji Mirkoviću – Mati Baloti, književniku i znanstveniku rođenom u Raklju, te njegovom književnom stvaralaštvu. U njegovim se djelima opisuju životni običaji Raklja kao mjesta poznatog po tradicionalnom lončarstvu.

Knjige su bile najveći izvor informacija za potrebe izrade završnog rada. Drugi glavni izvor su internetske stranice, u ovom slučaju samo jedna stranica pod nazivom Rakalj.

1 STARI RAKALJ – CASTELLARE DE RACHIR – CASTRUM NOVUM

Na brežuljku iznad rta Sv. Mikule, s kojeg se može nadzirati promet pomorskim i kopnenim putovima, još su stari Iliri smjestili Stari Rakalj. Još i danas stoje ruševine zidina tog nekadašnjeg kaštela.

„Rakalj se prvi put spominje u povijesnim izvorima 1190. godine, a strateški važan položaj na brežuljku iznad rta Svetog Mikule s kojeg se može kontrolirati svaki ulazak i izlazak iz Raškog zaljeva, razlog je stalne naseljenosti ovog područja još od prapovijesnog doba.“[1]

Sv. Mikula prirodno je ispupčeni rt Raškog zaljeva nakon kojega cijeli on zakreće u pravcu doline rijeke Raše. Pogleda li se u drugom smjeru, zaljev se otvara prema Kvarneru pružajući promatraču pogled na Kvarnerske otoke i cijelu jugoistočnu obalu Istre. Shvaćamo stoga zašto su prvi doseljenici upravo na tom mjestu smjestili kaštel. Čak i kasnijim dolaskom Rimljana, pa sve do srednjeg vijeka, Stari Rakalj ostao je naseljen upravo iz potrebe da se kontrolira područje oko tvrđave i naselja.

Slika 1. Stari Rakalj iznad rta Sv. Mikule; fotografija: M. Burić, 2015.

[1] *Istarska enciklopedija*, 2005., Leksikografski Zavod Miroslava Krleže, Zagreb, str. 671.-672.

„Rachele, Castelvecchio di Rachele, Castellare de Rachir ili u germaniziranim nazivima Ragkl, Rekel, Roegkl, zasigurno kroatizirani toponim Rakalj potječe od naziva Rachele koji prema povjesničaru P. Kandleru ima korijen u latinskom pojmu arcelle, a znači mala tvrđava ili kaštel.“[2]

Na mjestu gdje je nastao srednjevjekovni kaštel nađeni su i ostaci prapovijesne gradine, a poslije je tu bila i antička utvrda. Sam kaštel, čiji se ostaci vide i danas, izgrađen je početkom 11. stoljeća, a nešto kasnije se spominje pod nazivom Castellare de Rachir. Današnji Rakalj je tradicionalno istarsko mjesto koje se prema izvorima iz 1342. spominje kao Castrum Novum.

1.1 Prvo naseljavanje hrvatskim plemenima

Do početka 11. stoljeća za Stari Rakalj postoji jako malo podataka.

„Prema istraživanjima istarskog povjesničara don Luke Kirca, područje Starog Raklja bilo je naseljeno hrvatskim plemenima još od provale slavenskih plemena u Istru od 599.do 611. godine. Sjeverno od Raklja nalazi se brdo Gomila, na kojem je također potvrđena prapovijesna gradina. Iz Istarskog razvoda saznajemo kako se 1027. godine Rakalj odvojio od Barbana i Mutvorana koji je do tada bio u sastavu gočanske županije. Rakalj je zatim dodijeljen goričkim grofovima te je on od 1275. u posjedu goričko – pazinske grofovije u čijem sastavu ostaje do 1374. kada cijela grofovija prelazi u vlast austrijskih vojvoda Habsburgovaca.“[3]

Povijest Raklja i njegove okolice zasigurno je nedovoljno istražena s obzirom na značaj ovog područja kroz minula razdoblja. Njegova bogata prošlost pruža arheolozima, lingvistima, etnolozima, demografima i drugima neograničene prilike istraživanja, kako u sadašnjosti, tako i u budućnosti.

---

[2] Milotić, I., 2010., *Crkva u Istri*, povijesna i kulturna baština, Poreč, str. 363.
[3] http://rakalj.com/batina/kulturno-povijesna-batina/1-rakalj-castrum-novum-arcellae.html, 21. Kolovoza 2015.

1.1.1 Gomila

Gomila je prapovijesno naselje sagrađeno na zaravni brežuljka Punta Gomila između uvala Salamuštica i Blaz s kojeg se moglo nadzirati okolno područje na sve četiri strane svijeta. S morske strane okružena strmim i visokim liticama, čime je bila smanjena potreba za gradnjom bedema, imala je ulogu zaštite izvora slatke vode u uvali Blaz, bila je mjesto motrenja i obrane od neprijatelja koji dolaze morskim putem te skloništе u slučaju opasnosti za stanovnike susjedne Gradine. Međutim, položaj na uzvisini izloženoj jakim udarima vjetra te kamenito i neplodno zaleđe nisu bili idealni uvjeti za stalni boravak većeg broja ljudi. Mogla je služiti samo za privremeni boravak u slučaju zbjega ili za povremeni boravak manjeg broja ljudi sa zadaćom promatranja i obrane tog područja.

„Sa sigurnošću se može reći da je na tom području nakon rimskog osvajanja nije bilo kontinuiteta naseljavanja s obzirom da se na strateški povoljnijem lokalitetu Stari Rakalj podiže tvrđava, rimski castrum, koja štiti od ulaska brodova u Raški zaljev i s kojeg je moguće motrenje brodova koji plove Kvarnerom.“[4]

Danas na tom lokalitetu, koji je u rimskim napadima zasigurno bio uništen, nisu vidljivi tragovi bedema, nego tek velike naslage urušenog i erozijom nagriženog kamenja, iz čega proizlazi hrvatski toponim *gomila.* Uočljiva je izrazita promjena reljefa uzvisine učinjene ljudskom rukom koja se prepoznaje po zaravnjenom vrhu brežuljka.

1.1.2 Gradina

Gradina je, ujedno kao i Gomila, prapovijesni lokalitet koji se može pronaći i pod nazivom Vela Gradina ili kao toponim Šiljar, kako ga nazivaju stanovnici okolnih sela na barbanskoj strani. Hrvatski naziv Gradina, talijanski *castellier*, u arheologiji označava prapovijesno naselje, a ukoliko se javlja kao toponim ukazuje na postojanje grada, tj. ostataka starih naselja.

[4] Percan, A., 2004., Gdje se nalazila Faverija, *Franina i Jurina – istarski kalendar za 2004.*, Reprezent, Buzet, str. 162.

„Smještena je na južnim padinama brežuljka iznad uvale Blaz, zaklonjena od udara hladnih sjevernih vjetrova, iznad lako dostupnih izvora slatke vode, bila je idealno mjesto za život većeg broja stanovnika. Pristup je s gornje, kopnene strane, vrlo blag i stoga se tu nalazi veliki kameni nasip. Nasip visine oko deset metara čuva ravni jezičasti plato u čitavoj širini prostiranja naselja. Nasip se pruža u smjeru sjever-jug u dužini oko stotinjak metara, a pretpostavlja se da je nastao urušavanjem obrambenog, ali u prvom redu potpornog zida između platoa i terase gradine.“[5]

Nepovoljan strateški položaj zbog lakog kopnenog pristupa neprijatelja te zbog zatvorenog vidika i slabe preglednosti okolnog područja, razlogom je da taj lokalitet samostalno, bez uloge susjednog lokaliteta Gomila, ne bi mogao opstati kao naselje. Za razliku od Gomile koja gubi svoju fortifikacijsku ulogu, na ovom prostoru postoji kontinuitet života i nakon rimskog osvajanja, ne samo zato što su klimatski i zemljopisni uvjeti idealni za boravak većeg broja ljudi, već i zbog toga što je taj lokalitet u rimsko vrijeme imao značajnu ulogu unutar prometnog sustava istarskog poluotoka.

„Sekundarni pravac Via Flanatice koji je povezivao Nezakcij s naseljima na liburnskoj obali (Alvona, Fianona, Lauriana, Tarsatica) prolazio je preko Mutvorana, Krnice, pa sve do Raškog zaljeva te je i to bila i najkraća veza između Nezakcijuma i tih naselja U Raškom zaljevu, u uvali Blaz, cesta se prekidala te se na drugu stranu zaljeva prelazilo skelom (traiectus). Na tom mjestu je trebala postojati putna postaja (mansio Arsia), na čije je ostatke u svom istraživanju naišao povjesničar Pietro Stancovich.“[6]

Iako su u vrijeme novovjekovnog naseljavanja Istre u 16. i 17. stoljeću kameni blokovi s ovog lokaliteta služili za gradnju kuća novim stanovnicima okolnih sela, još i danas su na Gradini vidljivi ostaci bedema visokih do 10 metara te širokih do 3 metra. Danas se još mogu vidjeti samo obrisi nekadašnjeg naselja predočenog kroz kamene blokove i zid koji okružuje dotični lokalitet, ali i kamene stepenice koje se s vrha brda spuštaju do izvora pitke vode u uvali Blaz.

[5] Bačić, B., 1971., *Arheološka karta Jugoslavije: prahistorija*, Zagreb.
[6] Percan, A., 2004., Gdje se nalazila Faverija, *Franina i Jurina – istarski kalendar za 2004.*, Reprezent, Buzet, str. 63.

1.2 Rakalj pod vlašću Mlečana

Rijeka Raša i Raški zaljev oduvijek su bili prirodna granica između različitih gospodara, pa je još od vremena Histra to bila prirodna granica između Histra i Liburna, bio je to pravac podjele istarskog poluotoka na Histriu i Iliricum, te do završetka austrijsko-venecijanskih ratova sredinom XVI. stoljeća granica između Austrije i Venecije.

Slika 2. Palača obitelj Loredan u Raklju; fotografija: M. Burić, 2015.

„U ratu između Venecije i austrijskih vladara 1508. – 1516., Mlečani osvajaju Barban i Rakalj. Godine 1536. Barban i Rakalj (uključujući i Stari Rakalj) za 14.160 dukata kupuje venecijanska plemićka obitelj Loredan. Zanimljivo, uvidjevši da je kaštel – Stari Rakalj u jako lošem stanju, Loredani ga napuštaju i ostaju u Raklju, današnjem naselju.“[7]

U ratu između Venecije i austrijskih vladara Mlečani osvajaju Rakalj i Barban, a pogodbom o predaji, kao zajedničko feudalno dobro, zadržavaju svoja vjekovna prava izbora župana, požupa, pučkih sudaca te izbor kaptola sa župnikom. Godine 1536. Republika

[7] http://rakalj.com/batina/kulturno-povijesna-batina/1-rakalj-castrum-novum-arcellae.html, 21. kolovoza 2015.

Venecija stavlja Rakalj i Barban na javnu dražbu te aktom kupoprodaje od 23. XII 1536. kupuje ih za 14.160 dukata venecijanska plemićka obitelj Loredan. Nakon pada Venecije 1797. Rakalj i Barban i dalje ostaju feudalno dobro, sve do konačnog ukidanja feudalnih prava 1869. na austrijskom području. Palača obitelji Loredan, smještena u centru samog naselja, sačuvana je do danas.

2 CRKVENE GRAĐEVINE U RAKLJU

Jednim dijelom, kulturno-povijesnu baštinu čine i crkve. Neke od njih se i danas može posjetiti zbog održavanja njihove izvornosti, očuvanja i valorizacije. Na samom rtu Svetog Mikule izgrađena je prva župna crkva Raklja za koju se vežu razne priče, legende i događanja iz prošlih stoljeća.

„Prvokršćanske zajednice ovdje su se mogle pojaviti u kasnoj antici. Župa je vrlo drevna, izvorno je njezin titular bila sveta Agneza, a župna crkva nalazila se u kaštelu u Starom Raklju. Današnja se župa spominje 1448. u prijepisu urbara iz 1631. godine. Župa je bila glagoljaška. Župni arhiv potječe iz 1619. (knjige i spisi). Značajan dio arhivske građe uništen je u razdoblju od 1948. do 1953. godine. U župnom arhivu čuva se prijepis Rakljanskog urbara koji je donesen 1448. godine, kronika župe od 1957. godine i knjige rakljanskih bratovština“.[8]

Crkva svete Agneze i današnja župna crkva Rođenja Blažene Djevice Marije i danas su dio Raklja, jedine od ukupno pet crkava koje nisu u ruševinama. Župna se kuća nalazi u Raklju, u blizini župne crkve te valja spomenuti da se u sklopu crkve nalazi staro groblje, dok je novo s kapelom udaljeno od župne crkve.

2.1 Crkva svete Agneze (Agnije)

Pokraj ruševina Starog Raklja nalazi se i crkva sv. Agneze iz 1495. Crkva je pravokutna tlocrta, s upisanom apsidom, na pročelju se nalaze preslica i gotički portal s uklesanom god. 1495., a prema dokumentu iz 1555. nekad je to bila župna crkva. Rakljanci ovu crkvicu nazivaju Sveta Agnija. Crkva, smještena na istom brežuljku kao i kaštel, najbolje je očuvani objekt na području Starog Raklja. Danas se nedjeljne svete mise više ne održavaju u svetoj Agniji, već samo nekoliko dana u godini. Jedan od dana je i tradicionalna manifestacija "Na dragom kamenu" koja se od 1968. ovdje održava u čast Mije Mirkovića, poznatog i kao Mate Balota. Također, crkva sv. Agneze često je mjesto gdje se vjenčaju mladi parovi, kako iz Istre, tako i iz ostalih regija.

[8] Milotić, I., 2010., *Crkva u Istri: povijesna i kulturna baština*, Poreč, str. 364.

„Nekoć je bila župna crkva s vlastitim župnikom. Kao župna se crkva spominje još 1555.godine. Izgrađena je u 12. stoljeću ili 13. Na pročelju ima malu preslicu s jednim oknom i zvonom. U unutrašnjosti se nalazi mala učahurena (upisana) apsida sa svetištem. Krov crkve prekriven je škriljama. Na crkvi su gotička vrata s uklesanom 1495. godinom. Obnovljena je 1967. god. Oltar je okrenut prema puku, a nekoć se na njemu nalazio kip svete Agneze (unišen). Crkva je bila oslikana freskama s urezanim glagoljičkim grafitima.“[9]

Slika 3. Crkva sv. Agneze; fotografija: M. Burić, 2015.

[9] Isto, str. 364.-365.

2.1.1 Legenda o svetoj Agnezi

Kao svaka stara crkva, i ova ima svoju legendu. Priča se da su jedne tamne i burne noći Benečani bili došli sa svojim brodovima u luku pod Starim Rakljom. Noću su se ušuljali u grad, skinuli sa crkvice zvona, ponijeli ih niz obronak i ukrcali na brodove. Ali Sveta Agnija nije im dala da zvona odnesu, nego su brodovi sa zvonima potonuli na najdubljem mjestu mora, baš ispod same crkve, skupa sa svim mornarima. I kad zakuha jugo i muklo udara o Pećine, može se još uvijek čuti glas zvona iz mora. I mnogi ljudi, osobito stare žene, čuju još i sad u burnim noćima glasove tih zvona iz dubine. Jača je bila Sveta Agnija od svih Beneca.

2.2 Crkva Rođenja Blažene Djevice Marije

Današnji Rakalj je upravo nastao oko 1430., kada dolaze hrvatski doseljenici iz Dalmacije i Bosne te podižu Crkvu Rođenja Blažene Djevice Marije u središtu Raklja, gdje se i danas nalazi.

„Izgrađena je u 15. st. kao pravokutno zdanje s povišenim svetištem, ali bez apside. Preuređena je 1536. i 1635., obnovom iz 1757. pridodane su joj apsida i bočne kapele, a posvećena je 1831. u doba biskupa Antonija Peteanija. Obnovljena je 1954. i 2008. Danas je to jednobrodno zdanje s dvjema kapelama, sakristijom i dvama oltarima. Na glavnom se mramornom oltaru nalazi svetohranište s kipom Blažene Djevice Marije s Djetićem. Izradio ga je umjetnik K. Medelin 1766. prema nacrtu G. Napolachija. Na pokrajnjem je oltaru kip svetog Antuna Padovanskog s Djetićem. U drugoj kapeli nekoć se nalazio oltar Presvetog Trojstva, a danas je prostor namijenjen podizanju jaslica. Kameni oltar je okrenut prema puku. U crkvi se nalaze kamena krstionica, dvije škropionice i pjevalište nad ulazom. U crkvi se nalazi i kamena kustodija s reljefima dvojice anđela rustičnih gotičkih obilježja koju je 1425. godine izradio majstor Dominik.“[10]

[10] Isto, str. 364.

Slika 4. Crkva Rođenja Blažene Djevice Marije; fotografija: M. Burić, 2015.

2.3 Crkva svetog Teodora

Nedaleko od Raklja, na putu prema Krnici, nalazila se crkva sv. Teodora. Starokršćanska je crkva iz 7. stoljeća, podignuta na temeljima poganskog hrama, na području granice dvaju susjednih kaštela, Raklja i Mutvorana. Još kada su se ljudi u okolici crkve bavili poljodjelstvom, česti je slučaj bio da se plugom zaorao pokoji grob, što kazuje da je nekada uokolo crkve postojalo i groblje. Danas se nalazi u ruševinama te povijesni izvori navode da se oko crkve nalazio posjed istoimenog samostana benediktinaca iz Pule**.**

„...u ruševinama, oko 800 m od Raklja, na cesti za Krnicu. Izgrađena je u ranom srednjem vijeku u sklopu tadašnjeg benediktinskog imanja i naselja koje se nalazilo na mjestu predrimskih i rimskih ruševina.“[11]

[11] Isto, str. 365.

Iz sv. Teodora potječu dva otkrivena natpisa koja spominju boga Melosoka, pisana latinskim pismom. Na jednom piše: «Uzvišenom bogu Melosoku posvećeno, Gnej Papirije Eumel po zavjetu», dok se na drugom može iščitati samo ime Melosoka, zatim riječ Augustov, a ostatak teksta je oštećen. Zbog blizine čak tri otkrivena nalaza koji spominju boga Melosoka (jedan je otkriven u jami Golubinčina, pisan grčkim slovima), vrlo je vjerojatno kako se u blizini nalazilo jako svetište posvećeno ovom božanstvu. I danas se u okolici crkvice sv. Teodora mogu naći antički ostaci koji se mogu tumačiti ne samo postojanjem takvog svetišta, nego i naselja koje je postojalo na ovom mjestu. Inače, Melosok je predrimski bog koji se štovao samo na pojedinim dijelovima Istre, pogotovo u Nezakciju. Po otkrivenim natpisima zaključuje se da je bio štovan i na ovom području. Melosok je specifičan jer je jedino muško božanstvo među dominantnim ženskim božanstvima koje su štovali Histri, kod kojih je bio, do njihove vojne organizacije, vrlo izražen matrijarhat.

Slika 5. Ostaci crkve sv. Teodora; fotografija: M. Burić, 2015.

2.3.1 Jama Golubinčina

Prije samog ulaza u Rakalj, s njegove lijeve strane, nalazi se kraška jama Golubinčina, duboka stotinjak metara. Ime je dobila po divljim golubovima koji u njoj još i danas obitavaju. Jama se nalazi nedaleko od ruševina crkvice Sv. Tudora čije je postojanje prvi put dokumentirano krajem 7. st., a napuštena je vjerojatno u 19. st. Iz Sv. Tudora potječu još dva otkrivena natpisa koja spominju Melosoka, ali su pisana latinskim pismom. Vjeruje se da je ova jama podzemnim putem povezana s izvorima u uvali Blaz podno Raklja, pa je za nju vezana i jedna legenda: nekada su davno ljudi u jamu bacili volovski jaram, koji se slijedećeg dana pojavio u uvali Blaz. Prilikom zadnjeg ispitivanja jame otkriven je mali žrtvenik pisan grčkim slovima na kojemu piše kako je Silvester ispunio zavjet bogu Melosoku, pa je to tek peti takav nalaz na području Istre.

Slika 6. Spomenik posvećen Melosocusu

(Izvor: http://rakalj.com/batina/kulturno-povijesna-bastina/21-pronadjen-spomenik-posvecen-melosocusu.html, 10. rujna 2015.)

„Ovaj pronalazak važan je zbog više stvari. Ovo je četvrti natpis koji se odnosi na božanstvo Melosocus za kojeg mi znamo. To je božanstvo koje je štovano u rimsko vrijeme, no njegovi korijeni sežu u doba Histra - u vrijeme naroda koji je živio ovdje prije Rima. Ono što je jako važno jest da je dva dana prije ove ekspedicije pronađen još jedan natpis i to

potpuni koji spominje ime božanstva Melosocusa i ime osobe koja je podigla taj natpis. U istoj je jami prije nekoliko godina pronađen žrtvenik pisan na grčkom jeziku i posvećen istom božanstvu. Mnogo ranije, pronađena su još dva rimska - latinska natpisa s istom posvetom, u okolici crkve sv. Teodora, koja se nalazi između Raklja i Krnice.“[12]

Inače, na području Istre grčki natpisi su vrlo rijetki, pa je krnički natpis otkriven u Golubinčini tek peti. Najčešće su grčki natpisi vezani uz ljude koji su živjeli u antičkoj Istri, ali su potjecali iz Grčke. Vjerojatno se Melosok štovao u 1. st. pr. Kr., ali je, s obzirom na tadašnju rimsku vjersku toleranciju, štovanje vjerojatno potrajalo i u Kristovu eru, usporedno s prodorom rimskih bogova.

2.4 Crkva svetog Lovre Mučenika

U blizini Raklja, u uvali Blaz, točnije blizu mlinova, smjestila se crkva svetog Lovre Mučenika o kojoj se danas ne mogu pronaći ostaci.

„...na povijesno značajnom lokalitetu Mlin Blaž. Po ovoj crkvici nekoć se nazivao cijeli zaljev i ovdašnji lokalitet. Vjerojatno je bila prvokršćansko zdanje izgrađeno na starijem rimskom lokalitetu“.[13]

2.5 Crkva svetog Križa

Na putu prema Sv. Mikuli, nekoliko stotine metara prije, nalazi se crkva sv. Križa. Danas se mogu vidjeti njezini ostaci, s obzirom da je bila urušena prvih godina 20. stoljeća. Kasnije su njezine zidove uspjeli ponovno izgraditi, no nikada kasnije nije bila ista ona crkva prije rušenja. Osim toga, kraj crkve nalazi se u kamenu isklesan križ.

„...na povišenom lokalitetu Šterna, na putu, otprilike 300 m prije ostatka Starog Raklja. Crkva je postojala do početka 20. stoljeća. Godine 1970. do visine od 2, restaurirali su se njezini zidovi.“

---

[12] http://rakalj.com/bastina/kulturno-povijesna-bastina/21-pronadjen-spomenik-posvecen-melosocusu.html, 22. kolovoza 2015.
[13] Milotić, I., 2010., *Crkva u Istri: povijesna i kulturna baština*, Poreč, str. 365.

Slika 7. Crkva sv. Križa; fotografija: M. Burić, 2015.

2.6 Zvonik

U samom centru Raklja, kraj župne crkve Rođenja Blažene Djevice Marija, nalazi se zvonik. Zanimljivo je što su većinom zvonici u sklopu crkve, odnosno na crkvi, no ovdje je drugačije. Osim u Raklju, u Istri ima nekoliko zvonika koji su izgrađeni do crkve. Jedan od primjera je zvonik u Kanfanaru kraj crkve svetog Silvestra.

„...se nalazi kod župne crkve i do rakljanskog groblja. Vjerojatno je izgrađen 1831. godine kada je biskup Antonio Peteani posvetio današnju župnu crkvu. Obnovljen je 1961. i 2008. godine. Visok je 18 m, podijeljen je u pet dijelova, u bifornim otvorima ima dva zvona.

Na pročelju četiri dijela imaju fasadu, dok se na dijelu s bifornim otvorima i zvonima razabire kamen.“[14]

Slika 8. Zvonik crkve Rođenja Blažene Djevice Marije; fotografija: M. Burić, 2015.

[14] Isto, str. 365.

3 LONČARSTVO U RAKLJU

Proizvodnja zemljanih posuda svakako predstavlja najstariji oblik istarskog rukotvorstva, a i oblik proizvodnje koji se najduže održao – od neolita do današnjih dana. Velik broj brončanodobnih posuda pronađen je na mnogim nalazištima i lokalitetima koji pokazuju da je proizvodnja zemljanih posuda postojala i u antičko doba, pa rimski pisac Valerije Marcijal, kao mjerilo savršenstva, spominje maslinovo ulje iz istarskih glinenih posuda. I srednjovjekovni nalazi potvrđuju da je proizvodnja zemljanih posuda bila dobro razvijena. Tijekom 19. stoljeća postojala su u Istri četiri jača lončarska centra: Zubini i Pavletići kod Oprtlja, Ćukarija kod Huma i Rakalj. Proizvodnja posuda u Zubinima prestala je oko 1910., u Pavletićima oko 1935., u Ćukariji 1947., a u Raklju uz prekide traje sve do danas. Specifičnost istarskog lončarstva je u tome što ni jedan lončarski centar nije izrađivao glazirane posude.

Rakalj je poznat i po lončarima koji su sami izrađivali lonce miješanjem zemlje - gline i kvarcnog kamena koje su nazivali "gnjila" i "solen". "Solen" su mrvili, pa zatim miješali sa "gnjilom" i vješto oblikovali lonce, koje su pekli, stvarajući tako lončariju otpornu na visoke temperature. Zatim su lončariju prodavali po cijeloj Istri, što je slikovito opisao Mate Balota u romanu "Tijesna zemlja". Osim toga u romanu opisuje izradu zemljanih lonaca.

„Drugoga dana stupao je Marko solen. Staklast, krhak kamen polako se drobio pod udarcima bata. Stupao ga je u maloj ljevkastoj kamenici u kojoj su obično žene velikim drvenim batom stupale kukuruz. Lupa Marko solen u kamenici u konobi, znoji se i misli, da li će se lonci na vrijeme osušiti i da li će se moći ispeći i da li će naći kupce, koji će za lonce htjeti dati kukuruz ili pšenicu. Solen skače, postaje sve sretniji, pretvara se u pijesak kod svakog udarca, pijesak se u kamenici diže u velikom krugu oko bata, pokrije glavu bata i opet se spušta na dno kamenice. Treba mnogo tući taj solen, stotine, hiljada, udaraca batom, sat i po, dva zamahivanja, dok se sav pijesak i ono preostalo sitnih šljunčića, što plivaju na pijesku kao zrna kukuruza ne pretvori u prah, dok se od kamena ne napravi sitno brašno, da se može prah pomiješati sa sitnom gnjilom, tako da u gnjili nestane sasvim i samo pomoću tog praha može gnjila da se poveže, sasuši potpuno i ostane čvrsta. Kad je Marko bio gotov, Martina prosija solen u sitnici i nedrobljene šljunčiće izbaci opet u kamenicu za sutra. Na velikoj magarećoj staroj i suhoj koži razastre zatim suhu ilovaču, pospe prahom stučenog solena, polije vodom, izgnječi sve rukama i počinje da masti bosom nogom. Masteći dodavala je sada gnjile, sada solen, sada vode, dok nije pod nogama imala dosta veliku tamnu, žuto zelenu

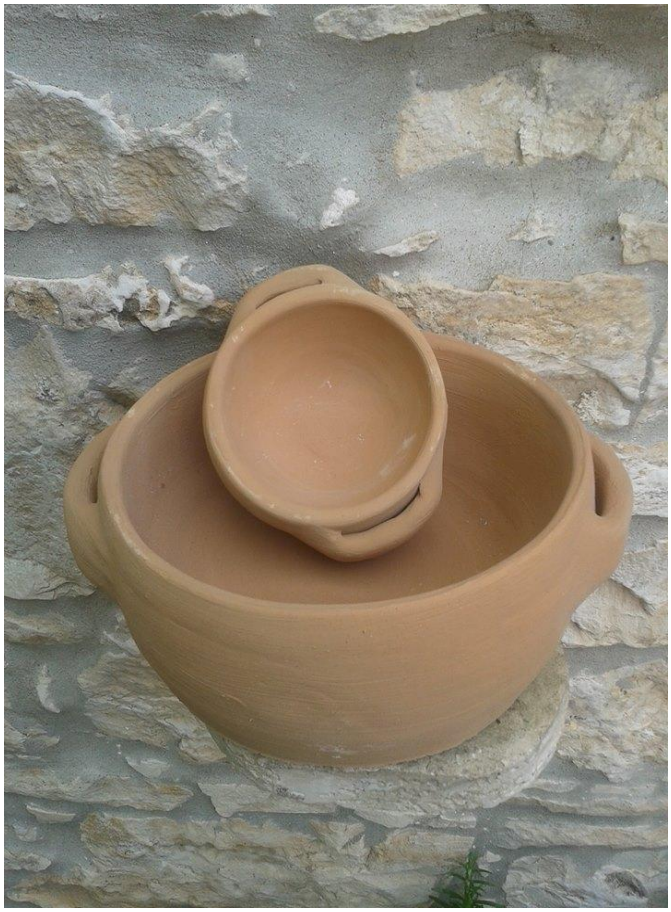
gnjecavu smjesu. Martina je prestala gnječiti i sad je rukama gradila zemljano tijesto, podižući mali glineni stupić na drugoj na drugoj manjoj koži uz vitlu. Poprskala je stup vodom i pokrila ga, da se ne suši, mokrom suknenom krpom. Martina sjede na niski tronožac, ispita da li joj vitla čvrsto i vodoravno stoji, namjesti na drvenu vitlu četvrtastu dasku i pospe je solenom. Zatim je umijesila veliku zemljanu kuglu, kao lepinju, i okrećući lijevom rukom vitlu pretiskala je buduće dno lonca desnim dlanom. Vitla se okretala a mati je lupala po zemljanom tijestu dlanom pljus, plas, pljas. Tone je gledao zatim kako mati obrezuje mekano dno lonca nožem opet okrećući na isti način vitlu lijevom rukom. Zatim je umijesila među dlanovima dugačku kobasicu od ilovače, pritisla uz rub napravljenog dna i okrećući vitlu počela da zida lonac.“[15]

Lončarstvo je bilo staro zanimanje sela. Nigdje u čitavoj Istri nije bilo lončara kakvih je bilo u Raklju. Rakalj je bio najpoznatiji i najjači proizvodni centar. U prošlosti je zemljano posuđe bilo jedino u kome se pripremala hrana. U Raklju se desetak obitelji bavilo izradom rakljanskih lonaca. Koliko god su pojedine obitelji smatrale taj posao manje vrijednim, jer su se njime bavile siromašne obitelji, ipak su sa zavišću gledale lončare, koji su nakon nekoliko dana pješačenja ili prevažanja tereta na zaprežnim kolima s magarcima po Istri, prodali svoje proizvode i vraćali se kući s vrećama punim žita. U doba kada je siromaštvo bilo izraženo u cijeloj Istri, smislili su ljudi način da oni koji nemaju novaca također mogu kupiti prijeko potrebne lonce za kuhanje. Tako je izreka "Mira na miru, za viru" postala i opstala do danas. Naime, za lonac se plaćalo pšenicom, kukuruzom ili nekom drugom namirnicom u količini koliko bi te namirnice stalo u "kupljeni" lonac. Prevedeno: „Mjera za mjeru, za dobru vjeru“, može se poistovjetiti sa današnjom poslovicom: "Čist račun, duga ljubav".

Proizvodnja zemljanih posuda predstavlja najstariji oblik istarskog rukotvorstva. Zbog dugogodišnje tradicije i škrte zemlje koja nije mogla prehraniti većinu obitelji, do sredine 20. stoljeća lončarstvom se u Raklju bavilo više desetaka obitelji. Gotove bi se sve zemljane posude, umotane u slamu, da ne bi popucale, natovarilo na zaprežna kola, te se magarcima odvozilo po cijeloj Istri. Lončar bi u zamjenu za lonac dobio onoliko žita ili kukuruza koliko bi u taj lonac stalo. Zemljani su se lonci u povijesti koristili svakodnevno, pri spremanju hrane na ognjištima, ali uvođenjem štednjaka i masovne uporabe emajliranog i drugog suvremenog posuđa, glineni su se lonci postupno istisnuli.

---

[15] Mirković, M., 1947., *Tijesna zemlja*, Istarska nakladna zadruga, Rijeka, str. 94.-95.

Slika 9. Rakljanski lonci; fotografija: M. Burić, 2015.

3.1 Rakljanski lonci po čitavoj Istri

Pokretljivost rakljanskih lončara sredinom 20. stoljeća bila je za ono doba i one prilike nadasve začuđujuća. Lončari, u većini žene, natovarili bi *lonce* na *vozić* (zaprežna kola, na kojima su se nalazile uljne svjetiljke koje su im noću osvjetljavale put) koja su vukli magarci i krenuli na put po čitavoj Istri. Kako navodi kazivačica Ana Catela, nikad se nije išlo sjevernije od Dragonje, gdje je bila granica. Rakljanski lončari uglavnom su obuhvaćali područje Žminjštine, Poreštine, Medulina, Kanfanara, Buzeštine, Nedešćine i Pazinštine. Na put se kretalo nakon što su poljodjelski radovi žetve i vršenja pšenice i kukuruza bili zgotovljeni. Lonci su se stavljali na slamu u *voziću* i dobro se vezali konopcem. Kada se došlo u selo, lončarice bi s robom stale *na placi* ili se išlo selom i vikalo, te su tada žene dolazile kupovati lonce. Prodaja lonaca bila je zapravo robna zamjena, kako Balotini stihovi govore:

„Lonci, žene, lonci,

miru za miru

na viru,

sve od domaće gnjile

i naše stine,

naše su žene doma vitlu vrtile

sve od miline.

Mi smo gnjilu nosili

i stinu drobili,

žutu paštu misili

i peći palili.

(…)

I sva lica požute

ka gnjila.

mlada sestro, tebi se oči već mute

ča si za vitlon sidila.

Lonci, žene, lonci,

miru za miru

na viru.“[16]

Mate Balota, *Lončari*

Za određeni lonac ili posudu dobivalo se uglavnom žita ili pšenice onoliko koliko je u lonac ili posudu stalo. Prikupljena hrana spremala se u vreću, na često su se lonci prodavali i

[16] Balota, M., 1988., *Dragi kamen*, Susreti na dragom kamenu, Pula, str. 89.

za prenoćište u nekoj od obitelji ako se na putu ostajalo nekoliko dana ili čak cijeli tjedan. Nakon završetka Drugog svjetskog rata, u doba komunizma, prodaja lonaca je bila zabranjena. No, ipak se proizvodilo te bi kupci dolazili u Rakalj po lonce.

Rakljanski lončari davali su kupcima savjete o uporabi lonaca. Da bi lonac bio trajniji i jelo u njemu ukusnije, novi se lonac najprije iznutra namaže češnjakom, zatim i slaninom, a onda se u njega ulije uzavrela voda. Nakon nekoliko minuta stajanja lonac se isprazni, te se još dva puta ponovi navedeni postupak, a onda se lonac smatra spremnim za uporabu. Ili se lonac samo umoči u kotao s uzavrelom vodom i odmah izvadi pa se tada može koristiti pa pripremu hrane. Rakljanski lonac je postao simbolom sela, ali i etnografskim simbolom čitave Istre. Zapravo je, realno gledajući situaciju, bio simbol mukotrpnog rada, od vađenja *gline* i *solena* do prodaje gotovih lonaca, te simbol siromaštva i bijede lončarskih obitelji koji su zbog oskudice, zemlje i stoke morale izmisliti način privređivanja koji će prehraniti obitelj.

3.2 Krušne peći

Na području istočne Istre ostao je još vrlo mali broj tradicionalnih - starih krušnih peći. Rakalj, koji je na Hrvatskoj karti lončarstva, grnčarstva i pečenja kruha oduvijek poznat po vrsnim majstorima tih zanata, s nekadašnjih preko 30 peći došao je na svega nekoliko.

U Raklju je početkom krajem 19. i početkom 20. stoljeća bilo, prema dokumentaciji i sjećanjima starijih žitelja, oko 30 krušnih peći. Gašpićovi, Valići, Percani, Mišćovi, dijelovi su mjesta gdje su najčešće živjeli istoimene obitelji. Svaka je obitelj imala jednu takvu krušnu peć. Danas se zna za samo četiri stare krušne peći, od kojih je jedna u Gašpićovima, ostala u funkciji lončarske peći, a obitelj Valić tamo njeguje lončarsku radionicu. U radionici Anđela Valića tako se mogu kupiti i razgledati autohtoni lončarski proizvodi, poznati rakljanski lonci i padele.

Pečenje u krušnoj peći nije moglo funkcionirati bez osnovnih pomagala, drvenih lopatica za brašno – šešula, drvenih korita - naćvi i dasaka - kavedala za pripremu tijesta, valjka za valjanje tijesta – gomoljar, lazanjar, prkljun, metalnog žarača – ožega, hvataljke za žeravicu – mulete, željezne cijevi za puhanje u vatru – puhalnice, drvene (metalne) lopate za umetanje i vađenje tijesta – prguna, loparice i drugih pomagala stolova – banki, stolica – kantrida, tronožaca – škanjića, police za posuđe – škancija i slično.

Slika 10. Krušna peć u Gašpićovima; fotografija: M. Burić, 2015.

3.3 Razbijanje zemljanog lonca

Razbijanje lonca igra je koja se igrala kada je bilo neko pučko slavlje, na trgu ili u središtu mjesta gdje su se okupili mještani i gosti. Broj igrača nije određen, a za igru je potrebno imati zemljani lonac, drveni kolac duljine 2,5 do 3,5 metra, novac i tamnu platnenu vrpcu. Lonac se stavi na tlo okrenut naopako, a ispod njega se stavi novac. Igraču koji stoji na udaljenosti od oko dvadeset metara od lonca zavežu se oči tamnom vrpcom kroz koju ne može vidjeti, doda mu se kolac u ruke te ga netko okrene tri puta. Okretanje se mora izvoditi

u suprotnom smjeru (lijevo pa desno) tako da igrač izgubi orijentaciju. Zatim ga osoba koja ga je okretala usmjeri prema loncu. Igrač hoda zavezanih očiju u smjeru lonca i nosi kolac. Ostali ga bodre i govore mu kuda se treba kretati. Kada se približi loncu svi viknu udri i on udara. Igrač nastoji što je moguće jače udariti kako bi razbio lonac, naravno ako ga pogodi. Onaj igrač koji ga uspije razbiti, dobiva za nagradu novac koji se nalazi ispod lonca.

4 MIJO MIRKOVIĆ – MATE BALOTA

Rakalj je rodno mjesto književnika i znanstvenika Mije Mirkovića, poznatijeg kao Mate Balota. Rođen 28. rujna 1898., prošao je osebujan put od ložača, kamenoklesara, minera, ribara, konobara i željezničkog radnika preko radnika u tiskari, novinara, knjigovođe do tajnika industrijsko obrtničke komore, sveučilišnog profesora na Pravnom fakultetu u Subotici i Ekonomskom fakultetu u Beogradu i na koncu dekana Ekonomskog fakulteta u Zagrebu.

„U ranoj mladosti radio je kao kamenolomac i miner na tvrđavama u glavnoj austrougarskoj ratnoj luci i pomorskoj bazi u Puli, a tankom kućnom budžetu pridonosio je i radeći sve seljačke poslove na nadnicu i baveći se lončarstvom, tradicionalnim rakljanskim obrtom.“[17]

Mijo Mirković pohađao je u rodnom Raklju osnovnu školu koju je osnovao njegov otac, Tone Mirković Gašpić. Nakon završetka osnovne škole pohađa Carsku i kraljevsku veliku državnu gimnaziju u Pazinu, prvu takvu hrvatsku ustanovu u Istri. U toj školi osnovao je i školski list „Nada“ u kojem je i sam pisao. Bio je član i glavni tajnik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti te pomoćnik ministra u vladi Federativne Države Jugoslavije. No više od svega, bio je čovjek od naroda, vrsni historiograf i njegovatelj čakavske riječi, poznat po svojoj ljubavi prema obitelji i rodnom kraju. Od 1957. do smrti bio je profesor na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu. Umro je u Zagrebu**,** 17. veljače 1963. u svojoj 65. godini, a pokopan je na starom groblju u Raklju, posljednjim ispraćajem kakav Rakalj nikad prije ni poslije nije zabilježio. Danas se u rodnoj kući Mije Mirkovića nalazi Etnografski muzej u kojem se opisuje njegov životni put ka književnom stvaralaštvu te životni običaji u ono doba.

[17] Balota, M., 2005., *Puna je Pula*, Amforapress, Pula, str. 384.

Slika 11. Rodna kuća Mije Mirkovića u Raklju; fotografija: M. Burić, 2015.

4.1 Književno stvaralaštvo Mije Mirkovića

Za Istru je jedan od značajnijih i kvalitetnijih književnika. Počeo je pisati još kao učenik osmog razreda, 1913. U svojim djelima, pa čak i u pjesmama, Balota donosi mnogo podataka o nekadašnjem životu i običajima. Jedan od primjera je već prije naveden roman „Tijesna zemlja“, koji je zamislio kao trilogiju o selu Raklju, ujedno i jedini njegov dovršeni roman. Balota ne piše atraktivan romantičarski koncipiran roman, već je kao znanstveni radnik i povjesničar svjestan da se bit ekonomskog razvitka društva može upoznati i razumjeti tek upoznavanjem i razumijevanjem života u prošlosti.

„U *Tijesnoj zemlji* (1946.), romanu iz istarskog narodnog života i svojevrsnoj autobiografskoj "istarskoj sagi" o rodu Gašpićevih, jedan od glavnih likova je upravo Balotin otac, koji očima mladog Tone spoznaje život u Istri na prijelazu iz stoljeća zaostale seljačke tradicije u neizvjesna moderna vremena.“[18]

Balota je već s devet godina napisao svoju prvu pjesmu „Kuraj“, o hrabrosti ribara na moru. Logično, jer već se s devet i zaposlio na trabakulu koji je prevozio kamen **u** Anconu. U to doba djeca njegove dobi u Raklju također su bila primorana raditi, jer siromaštvo je bilo veliko, kao što to Balota u stihovima svoje pjesme „Koza“ prikazuje:

„Četiri ure je mati hodila,

Pedeset miljari koraki je učinila

Na tašte.

Tako je došla priko brigi i drag

H meni u grad

I donila glas

Da je koza krepala.

Doma leži starica baba,

I mala sestra je bona.

Hiža prez žita, prez muke, prez šolda,

I krepana koza.

Jopet miljari koraki

Svaki je korak pun škrbi.

[18] Isto, str. 383.

Ma kako se moru tolike duše prihraniti

Od plaće jenega diteta u gradu. (…)“[19]

Mate Balota, *Koza*

U ovim je stihovima Balota prikazao kako se teško živjelo u ono vrijeme, u kući bez žita, bez brašna, ali i bez novaca. Pjesma je objavljena u njegovom najznačajnijem književnom djelu, u zbirci čakavskih stihova „Dragi kamen“, 1938. Kasnije je objavljena u još nekoliko izdanja. Godine 1950. izdaje „Staru pazinsku gimnaziju“, vraćajući uspomene na školske dane, ali pišući i o ekonomskim i političkim odnosima u Istri između 1900. i 1914. Godine 1960. izdao je djelo pod nazivom „Matija Vlačić Ilirik“. Knjigu „Puna je Pula“ izdaje 1954., u kojoj kronološki iznosi historiografiju Pule 1918., što je ujedno bilo i najburnije razdoblje njegova života.

Za života je objavio mnogobrojne sveučilišne udžbenike i ekonomska djela, među kojima i Ekonomsku historiju Jugoslavije. Jedan je od najplodnijih ekonomskih pisaca između dvaju svjetskih ratova i u poraću: Trgovina i unutrašnja trgovinska politika, Spoljna trgovinska politika, Saobraćajna politika, Zanatska politika, Industrijska politika i sl. Nagrađivan je za znanstvena dostignuća i književno stvaralaštvo, prevođen i zastupljen u mnogim antologijama hrvatskog pjesništva, u novije doba i antologijama proze. Zaslužan je za osnivanje današnjega Fakulteta ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“ u Puli, koji po njemu nosi ime. Za života je napisao 51 knjigu, što mu i piše na grobu: „...prvi Rakljan ki je napisal 50 knjig!“ Cijeli svoj životni vijek pisao je i proučavao, a njegova poezija na čakavskom narječju, pisana poput pučke predaje, opisuje život i muke istarskog čovjeka, ljubav prema istinskim životnim vrijednostima i ljepote istarskog kraja. I sam posljednji ispraćaj bio je poseban događaj. Uz zvuke "voljenih mu roženic", ispraćen je od preko 8.000 ljudi koji su taj dan u Rakalj pohodili iz svih krajeva svijeta. Njemu u spomen od 1968. svake se godine održavaju „Susreti na dragom kamenu“**.**

[19] Balota, M., 1988., *Dragi kamen*, Susreti na dragom kamenu, Pula, str. 25.

5 ZAKLJUČAK

Rakalj je mjesto zbog kojeg bi svaki ljubitelj povijesti, kulturne baštine i tradicije ostao oduševljen. Povijest Starog Raklja zanimljiva je i vrlo stara, što se može zaključiti samim time kada se pogleda geostrateški položaj Staroga Raklja. Uglavnom je danas taj dio Raklja nenaseljen, ali mnogo značajan po tome što se u tom dijelu nalaze ruševine nekadašnjeg kaštela i crkva sv. Agneze. Prati ga duga povijest, od 12. stoljeća kada se prvi puta i spominje. Od tada je promijenio brojne vlasti, sagrađene su crkve koje je moguće i danas posjetiti. Svaka od njih je posvećena različitom svecu te je svaka od posebnog značaja. Osim crkvenih građevina, valja istaknuti palaču Loredan koja se nalazi u centru današnjeg Raklja. Obnovljena palača, sagrađena je u razdoblju vladanja obitelji Loredan, koja je veći dio svoga života upravlja ondašnjim Rakljom. Ni u kojem slučaju se ne smije zaboraviti spomenuti lončarstvo u Raklju, koje prati duga tradicija i samim time ono je postalo etnografskim simbolom Istre. Zbog škrte prirode i teških uvjeta života, stanovnici Raklja u lončarstvu su pronašli način svakodnevnog preživljavanja, posebice u kriznim godinama sredinom 20. stoljeća. Tradicija se i dalje nastavlja, od nekoliko obitelji koji su se bavili ovim zanatom, danas ju i dalje njeguje i čuva obitelj Valić. Shvaćanjem kulturnog identiteta i ljepote narodnog stvaralaštva, te ponovnim oživljavanjem ognjišta i konoba na istarskim gospodarstvima, rakljanski lonci ponovno nalaze svoje mjesto i zbog toga se još uvijek na ručnom lončarskom kolu u Raklju izrađuju u duhu tisućugodišnje tradicije i tradicionalne izrade. Rodno je mjesto Mije Mirkovića, zvanog Mate Balota, koji je živio i ostao čovjek od naroda gdje god se nalazio. Tako je često i pisao, tako je prenosio sliku istarskog kraja onima koji su ga čitali. Čitati Balotine tekstove je gotovo isto kao i biti u Istri, u tom kraju, u Raklju, upravo u toj kući, poli ognjišta kako i stari Istrani. Posebno su to osjećali oni koji su igrom života otišli iz rodne škrte zemlje u daleki svijet. Svakako ga se može nazivati glasom naroda.

LITERATURA

a) Knjige:

- Bačić, B., 1971., *Arheološka karta Jugoslavije: prahistorija*, Zagreb
- Balota, M., 1988., *Dragi kamen*, Susreti na dragom kamenu, Pula
- Balota, M., 2005., *Puna je Pula*, Amforapress, Pula
- Ur. Bertoša, M., Matijašić. R., 2005., *Istarska enciklopedija*, Leksikografski Zavod Miroslav Krleža, Zagreb
- Milotić, I., 2010., *Crkva u Istri, povijesna i kulturna baština*, Josip Turčinović d.o.o., Biskupija Porečka i Pulska, Poreč
- Mirković, M., 1946., *Tijesna zemlja*, Istarska nakladna zadruga, Rijeka
- Percan, A., 2004., Gdje se nalazila Faverija, *Franina i Jurina – istarski kalendar za 2004.g*., Reprezent, Buzet

b) Internet:

Prvo naseljavanje hrvatskim plemenima,

http://rakalj.com/batina/kulturno-povijesna-batina/1-rakalj-castrum-novum-arcellae.html, 21. kolovoza 2015.

Rakalj pod vlašću obitelji Loredan,

http://rakalj.com/batina/kulturno-povijesna-batina/1-rakalj-castrum-novum-arcellae.html, 21. kolovoza 2015.

Jama Golubinčina,

http://rakalj.com/batina/kulturno-povijesna-batina/21-pronadjen-spomenik-posvecen-melosocusu.html, 22. kolovoza 2015.

Spomenik posvećen Melosocusu,

http://rakalj.com/batina/kulturno-povijesna-batina/21-pronadjen-spomenik-posvecen-melosocusu.html, 10. rujna 2015.

POPIS SLIKA

Slika 1. Rt sv. Mikule.....2

Slika 2. Palača obitelj Loredan u Raklju.....6

Slika 3. Crkva sv. Agneze.....8

Slika 4. Crkva Rođenja Blažene Djevice Marije.....10

Slika 5. Ostaci crkve sv. Teodora.....11

Slika 6. Spomenik posvećen Melosocusu.....13

Slika 7. Crkva sv. Križa.....14

Slika 8. Zvonik crkve Rođenja Blažene Djevice Marije.....15

Slika 9. Rakljanski lonci.....18

Slika 10. Krušna peć u Gašpićovima.....21

Slika 11. Rodna kuća Mije Mirkovića u Raklju.....24

SAŽETAK

U ovom radu pisalo se o povijesti, narodnim običajima i kulturnim vrijednostima Raklja. Rakalj je u prošlosti bio poznat po izradi tradicionalne istarske lončarije. Stari kaštel Rakalj nalazi se istočno od današnjega naselja, iznad rta sv. Mikule. U ispravi iz 1312. spominje se kao Castellare de Rachir. U tlocrtu staroga Raklja danas se prepoznaju ruševine kaštela, kule obrambenih zidova, stražarnica i crkva sv. Agneze, koja još postoji, a na putu prema sv. Mikuli nalaze se ostaci crkve sv. Križa. Današnji Rakalj spominje se u povijesnim izvorima 1342. kao Castrum Novum. Nakon višekratnih promjena gospodara, 1536. zajedno s Barbanom prodan je kao feud obitelji Loredan. Župna crkva Rođenja Blažene Djevice Marije izgrađena je u 15. stoljeću kao pravokutna građevina s povišenim svetištem, bez apside. Obnovom su joj 1757. pridodane apsida i bočne kapele. U crkvi je očuvana kamena kustodija s reljefima dvaju anđela, rad majstora Dominika iz 1425. Na putu prema Krnici nalaze se ruševine crkve sv. Teodora. Povijesni izvori spominju područje oko crkve kao posjed istoimenoga samostana benediktinki iz Pule. Uz crkvu, veže se jama Golubinčina u kojoj je pronađen spomenik posvećen Melosocusu, značajan za povijest Histra. Sjeverno od Raklja nalazi se brdo Gomila, na kojem je potvrđena prapovijesna gradina. Osim Gomile, na južnim padinama brežuljka iznad uvale Blaz, zaklonjene od udara hladnih sjevernih vjetrova, smješteno je i prapovijesno naselje Gradina. Danas se mogu vidjeti samo ostaci. Rakalj je rodno mjesto Mije Mirkovića (Mate Balote), najpoznatijeg istarskog književnika i znanstvenika. U njegovoj se rodnoj kući danas može posjetiti Etnografski muzej njegova književnog stvaralaštva, ali i narodnih običaja Raklja.

Ključne riječi: Rakalj, povijest, tradicija, lončarstvo, obitelj Loredan, Mijo Mirković

SUMMARY

This paper analyzes and describes the history, folk customs and cultural values of Rakalj. Rakalj was known in the past for making traditional Istrian pottery. The old castle Rakalj is located east of today's village, above the Cape St. Mikula. In a document from 1312 it was mentioned as Castellar de Rachir. In the remaining layout of the old Rakalj today can be recognized the ruins of the castle, tower defense walls, watchtowers and church St. Agneza, as well as the ruins of the church of St. Crosswhich can be seen on the way to St. Mikula. Rakalj as a village from contemporary point of view was mentioned in historical sources in 1342 as Castrum Novum. After multiple changes of it's masters, 1536. was sold to a Venetian feudal family Loredan together with a nearby village. The parish church of the Nativity of the Blessed Virgin Mary was built in the 15th century as a rectangular building with an elevated sanctuary, without the apse. Its apse and the side chapels were added in 1757. In the church can also be seen apreserved a stone tabernacle with reliefs of two angels, the work of the artist Dominique from 1425. On the way to a nerby Krnica are the ruins of the church of St. Teodora. Historical sources mention the area around the church as the property of the homonymous Benedictine monastery in Pula. To the church is also linked the Golubinčina pit in which, it has been found a monument dedicated to Melosocus, important for the history of the Histri. North of Rakalj is the hill Gomila, on which the existance of prehistoric ruins has been confirmed. Besides Gomila, on the southern slopes of the hill above the bay Blaz, sheltered from the impact of cold northern winds, it was located prehistoric settlement Gradina, only ruins of which can be seen today. Rakalj is the birthplace of Mijo Mirkovic (Mate Balota), Ithe most famous Istroan writer and scientist. His birth house is nowdays the ethnographic museum of his literary works, but also folk customs of Rakalj.

Keywords: Rakalj, history, tradition, pottery, family Loredan, Mijo Mirković

Dr. sc. Sunčana Tuksar Radumilo